

Agnieszka Kozłowska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
e-mail: agnieszka.kozłowska@ue.poznan.pl

**PRÓBA IDENTYFIKACJI PODSTAWOWYCH
CZYNNIKÓW DETERMINUJĄCYCH
JAKOŚĆ SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH**

**AN ATTEMPT TO IDENTIFY MAJOR FACTORS
WHICH DETERMINE A QUALITY
OF FINANCIAL STATEMENTS**

DOI: 10.15611/pn.2018.503.22

JEL Classification: M40, M41

Streszczenie: Sprawozdawczość finansowa zmienia się wraz z oczekiwaniami użytkowników informacji generowanych przez system rachunkowości. Oczekiwania te zależą od wielu czynników. Celem artykułu jest próba zdefiniowania najistotniejszych spośród nich, przekładających się na jakość sprawozdawczości finansowej. Problem atrybutów jakościowych sprawozdań finansowych jest bowiem poruszany coraz częściej w kontekście procesów postępującej harmonizacji i standaryzacji rachunkowości. Analiza cech jakościowych sprawozdań finansowych została przeprowadzona zgodnie z założeniami koncepcyjnymi sprawozdawczości finansowej oraz na podstawie wyników badań naukowych w tym zakresie. W artykule wykorzystano analizę krytyczną źródeł literaturowych oraz metodę dedukcyjną.

Słowa kluczowe: sprawozdawczość finansowa, sprawozdania finansowe, jakość informacji.

Summary: Financial reporting changes with the expectations of users of information generated by the accounting system. These expectations depend on many factors. The aim of this article is to try to define the most important ones, deciding about the quality of financial reporting. The issue of quality attributes of financial statements is increasingly raised in the context of progressive harmonization and standardization of accounting. The qualitative analysis of financial statements has been carried out in accordance with the Framework for Financial Reporting Concepts and based on the results of scientific research in this field. The paper uses the critical analysis of literary sources and the deductive method.

Keywords: financial reporting, financial statements, quality of information.

1. Wstęp

Dynamika procesu globalizacji we współczesnej gospodarce rynkowej wynika w głównej mierze z nieustannego pogłębiania się współpracy międzynarodowej, której największy rozwój można obserwować w obszarze międzynarodowych rynków finansowych. Głównym instrumentem pozwalającym zrealizować ten proces są informacje pochodzące z systemu rachunkowości i prezentowane w sprawozdaniu finansowym. Na pierwszy plan wysuwa się kwestię przydatności funkcji informacyjnej rachunkowości. Rachunkowość postrzegana jest jako główne źródło informacji o aktualnej oraz przyszłej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa [Matuszak 2013].

Sprawozdanie finansowe stanowi końcowy produkt procesu przetwarzania informacji w systemie rachunkowości. Zakres sprawozdania finansowego jest określony w ustawie o rachunkowości [Ustawa 1994]. Wzory poszczególnych elementów sprawozdania finansowego są dostosowane do specyfiki jednostek zobowiązanych do prowadzenia ksiąg rachunkowych. Ważnym elementem procedury związanej z rocznym sprawozdaniem finansowym jest jego badanie, ma to bowiem podstawowe znaczenie dla jakości informacji w nim prezentowanych. W trakcie badania ocenia się i weryfikuje informacje z punktu widzenia zgodności z określonymi zasadami rachunkowości, przepisami prawa i stanem faktycznym [Tokarski 2009]. Zdaniem J. Samelaka sprawozdawczość finansowa jest „usystematyzowanym zbiorem wyselekcjonowanych i syntetycznych informacji o dominującym charakterze finansowym, tworzonych głównie przez rachunkowość i częściowo poza nią, odnoszących się do przeszłej i obecnej sytuacji finansowej, majątkowej oraz wyniku finansowego przedsiębiorstwa” [Samelak 2013]. W *Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej* zawarto sformułowanie, że sprawozdanie finansowe jest ogólnego przeznaczenia. Oznacza to, że zaspokaja ono potrzeby informacyjne różnych grup odbiorców (interesariuszy jednostki). Zatem w założeniu sprawozdanie finansowe dostarcza różnym interesariuszom różnorodnych informacji, głównie finansowych, ukierunkowanych retro- i prospektywnie.

Głównym celem sprawozdawczości finansowej jest zaś dostarczenie odbiorcom zewnętrznym informacji użytecznych przy podejmowaniu decyzji. Za użyteczną uznaje się informację posiadającą określone cechy jakościowe. Przedstawiono je w *Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej*, wydanych we wrześniu 2010 r., zastępujących obowiązujące wcześniej *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych*. Te cechy jakościowe, wymienione w *Założeniach koncepcyjnych...*, można określić jako „właściwości, które sprawiają, że informacje w nich zawarte są użyteczne dla użytkowników” [Gos, Hońko, Szczyapa 2010]. Informacji użytecznej postawiono wymóg zrozumiałości, przydatności, wiarygodności i porównywalności. Zestaw tych czterech głównych atrybutów uzupełniały cechy pomocnicze. Porównywalność uznawano wówczas za cechę główną. Po kolejnej zmianie *Założeń koncepcyjnych...* wprowadzono podział cech jakościowych informacji na fundamentalne i wzbogacające [ZK MSSF 2013]. Porównywal-

ność zaliczono do cech wzbogacających użyteczność [Gierusz, Martyniuk 2017]. Jak widać, jakość sprawozdań finansowych i cechy, które można jej przypisać, stanowią przedmiot regulacji prawnych, podobnie jak przedmiot zainteresowania teoretyków i praktyków rachunkowości, a nad ich wagą można dyskutować.

Cechy sprawozdania finansowego, czyli ogólne przeznaczenie, syntetyczne informacje finansowe ukierunkowane retro- i prospektywnie ujawnione z uwzględnieniem cech jakościowych, powinny sytuować sprawozdanie finansowe jako pierwszoplanowe źródło informacji o jednostce gospodarczej. W literaturze przedmiotu pojawiają się jednak obecnie krytyczne stanowiska, które można podzielić na trzy obszary [Garstecki 2015]:

- wpływ sprawozdawczości finansowej na kryzys finansowy [Krzywda 2010; Kędzior 2012],
- niedostateczna użyteczność i przydatność informacji ujawnianych w sprawozdaniu finansowym [Micherda 2012; Stępień 2012; Czerny 2015; Czerny 2016],
- ograniczenie rodzaju ujawnianych informacji do informacji finansowych, dotyczących sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, i tym samym ograniczona przydatność sprawozdania finansowego różnym interesariuszom [Michalczuk, Mikulska 2014; Samelak 2013].

Warto zaznaczyć, że wymienione „niedostatki” sprawozdawczości finansowej stanowią jedno ze źródeł powstania koncepcji raportowania zintegrowanego. Istotne jest przy tym nie tylko to, że w sprawozdaniu finansowym dominują informacje finansowe, ale że niektóre informacje niefinansowe są ujawniane w różnych jego elementach (część informacji niefinansowych ujawniania jest w informacji dodatkowej, inne zaś w sprawozdaniu z działalności jednostki). Raportowanie zintegrowane to koncepcja, której celem jest prezentowanie całościowego efektu gospodarowania jednostki gospodarczej, w tym informacji finansowych oraz niefinansowych z zakresu środowiska naturalnego, zatrudnienia oraz innych obszarów społeczno-środowiskowego oddziaływania jednostki gospodarczej [Garstecki 2015]. Zdaniem E. Szczepankiewicz raportowanie zintegrowane stanowi etap ewolucji rozszerzonej sprawozdawczości i procesu integracji informacji i w ciągu najbliższych lat „można przewidywać trzykrotny spadek znaczenia raportów zrównoważonego rozwoju, na rzecz trzykrotnego wzrostu znaczenia raportów zintegrowanych” [Szczepankiewicz 2013].

W dalszej części artykułu rozważany jest problem jakości sprawozdania finansowego w kontekście jego najważniejszych atrybutów. Z uwagi na objętość opracowania ograniczono się jedynie do wybranej literatury przedmiotu.

2. Atrybuty jakościowe sprawozdań finansowych

Istotną regułą sprawozdawczości, wyodrębnioną na podstawie literatury przedmiotu wśród podstawowych zasad i wytycznych dotyczących rachunkowości, jest jakość informacji sprawozdawczej [Kot 2015]. Wskazuje na to wyraźnie przepis art. 4

ust. 1 ustawy o rachunkowości: „jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy” [Ustawa 1994, art. 4 ust. 1].

Wymóg ten jest jak najbardziej słuszny, ponieważ sprawozdania finansowe traktowane jako finalny produkt rachunkowości muszą spełniać standardy jakościowe. Od nich między innymi zależy reakcja potencjalnych inwestorów, dla których sprawozdanie finansowe jest głównym źródłem informacji [Kot 2015].

Jakość stanowi jednak pojęcie wielowymiarowe. Można mówić o jakości bezwzględnej (rozumianej jako „wrodzona doskonałość”), odnosząc się do: produktów (ich sprecyzowane atrybuty), wytwarzania (specyfika projektu), użytkowników (subiektywna ocena użyteczności), wartości (stopień doskonałości) [Błażyńska 2015].

W artykule przyjęto założenie, że jakość sprawozdań finansowych rozumiana jest przede wszystkim jako ich użyteczność informacyjna. Katalog atrybutów jakości informacji jest jednak również szeroki. Można mówić o: aktualności, bezbłędności, dokładności, dostępności, istotności, jednoznaczności, kompletności, neutralności, porównywalności, przydatności, przystawalności, relewantności, spójności, sprawdzalności, terminowości, wiarygodności i zrozumiałości informacji [Błażyńska 2015; Micherda, Górka, Szulc 2010]. Jakie cechy musi zatem posiadać informacja sprawozdawcza, by można było zdecydować, iż jest ona użyteczna?

W nawiązaniu do *Założeń koncepcyjnych...* MSSF z 2013 r., można wyróżnić cechy fundamentalne informacji użytecznych. Są to **przydatność** (w rozumieniu istotności) i **wierna prezentacja rzeczywistości**. Do cech wzbogacających zaliczane są **porównywalność**, **sprawdzalność** oraz **terminowość** i **zrozumiałość** informacji.

Cytując B. Gierusz i T. Martyniuk, informacja sprawozdawcza jest zatem użyteczna wówczas, gdy „posiada obie cechy fundamentalne jednocześnie, a więc jest przydatna oraz wiernie zaprezentowana” [Gierusz, Martyniuk 2017]. Wierne przedstawienie informacji nieistotnej z punktu widzenia przydatności, podobnie jak znacząca informacja nierzetelnie zaprezentowana, nie pomaga użytkownikom w podejmowaniu decyzji [Walińska, Gad 2011]. Niespełniony pozostaje zatem główny cel sprawozdawczości finansowej.

Zmiana *Założeń koncepcyjnych...* w zakresie podziału cech jakościowych informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym stała się co prawda podstawą do postawienia w polskiej literaturze przedmiotu tezy o aktualnie malejącym znaczeniu cechy porównywalności („porównywalność stanowi obecnie cechę wzmacniającą przydatność, podczas gdy wcześniejsza wersja założeń koncepcyjnych MSSF sytuowała porównywalność jako cechę fundamentalną”) [Błażyńska 2012]. Mimo iż porównywalność informacji służy poprawie jej przydatności dla użytkownika, to może, a nawet powinna zostać naruszona, jeśli jej zachowanie miałoby pogorszyć wierność prezentacji [Kaczmarczyk 2016]. Nie jest to jednak stanowisko powszechnie uznane. Między innymi D. Garstecki argumentuje, że co prawda porównywalność nie jest już fundamentalną cechą, jednak jej brak skutkuje ograniczeniem przydatności

[Garstecki 2014]. Podobny pogląd prezentują B. Gierusz czy T. Martyniuk, pisząc, że cechy wzbogacające, w tym także porównywalność, poza wzmocnieniem przydatności mogą być pomocne przy wyborze alternatywy, jeżeli możliwe są co najmniej dwa sposoby uznane za równie przydatne i wiernie prezentowane [Gierusz, Martyniuk 2017].

J. Samelak, wymieniając cechy jakościowe informacji finansowych, mówił o ich:

- zrozumiałości,
- przydatności,
- wiarygodności,
- porównywalności.

Co do zrozumiałości informacji, zakłada się milcząco, że użytkownicy sprawozdań mają wystarczającą wiedzę z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej oraz rachunkowości, by prawidłowo odczytać i zrozumieć treści zawarte w sprawozdaniu finansowym. Przydatność informacji prezentowanych w nim może być rozumiana jako ujawnienie informacji kompletnych, neutralnych i niezawierających błędu, a zatem oznacza ich użyteczność przy podejmowaniu decyzji. Informacje są zaś przydatne wówczas, gdy wpływają na rodzaj podejmowanych decyzji oraz umożliwiają rozważenie alternatywnych wariantów działania. Może też być rozumiana jako wierne odzwierciedlenie, czyli ujawnienie w sprawozdaniu finansowym informacji kompletnych, neutralnych i niezawierających błędu [Samelak 2013]. Tym samym stanowisko J. Samelaka jest zbieżne z zaprezentowanym w *Założeniach koncepcyjnych...* MSSF – z tym że dla niego przydatność informacji jest w gruncie rzeczy tożsama z wiernym odzwierciedleniem rzeczywistości; nie ulega jednak wątpliwości, że do tego atrybutu (czy też atrybutów) jakości informacji przywiązuje on największą wagę.

Jeszcze wcześniej w literaturze przedmiotu dość powszechnie jako niezbędną cechą jakościową sprawozdań finansowych wymieniano wiarygodność zawartych w nich informacji. Za przykład w niniejszym artykule posłużyć może wywód M. Tokarskiego. Informacje uznaje się za wiarygodne, gdy są zgodne z rzeczywistością i nie zawierają istotnych błędów. Na wiarygodność informacji zawartych w sprawozdaniu składają się [Tokarski 2009]:

- wierność odzwierciedlenia transakcji i innych zdarzeń,
- neutralność,
- ostrożność,
- kompletność.

Wierność odzwierciedlenia transakcji i innych zdarzeń jest związana z koniecznością dokonywania ich prawidłowej identyfikacji, wyceny oraz prezentacji. Cecha ta wymaga, aby były one identyfikowane, wyceniane i prezentowane zgodnie z zasadą przewagi treści nad formą (wszystkie transakcje należy ewidencjonować i prezentować zgodnie z ich treścią ekonomiczną i rzeczywistością). Wspomniany atrybut neutralności to cecha oznaczająca zachowanie bezstronności w stosunku do jednostki gospodarczej przez osoby sporządzające sprawozdanie finansowe. Poziom

wiarygodności zależy także od stopnia niepewności, którą uwzględnia się przy sporządzaniu sprawozdania poprzez stosowanie metody ostrożnej wyceny (jednak ostrożność nie może prowadzić do działań będących w sprzeczności z wymogiem neutralności). Kolejnym atrybutem wiarygodności sprawozdania finansowego jest jego kompletność. Informacje zawarte w sprawozdaniu są kompletne, jeżeli odzwierciedlają skutki wszystkich transakcji i zdarzeń mających miejsce w okresie sprawozdawczym. Dzięki zastosowaniu w danej jednostce w kolejnych okresach takich samych zasad wyceny oraz prezentacji skutków finansowych transakcji o podobnym charakterze możliwa jest porównywalność w czasie prezentowanych danych [Tokarski 2009]. Należy zwrócić uwagę, że omawiana cecha wiarygodności pokrywa się z fundamentalną cechą wymienianą w *Założeniach koncepcyjnych* jako „cecha wierniej prezentacji”, obejmująca kompletność i bezbłądność oraz neutralność informacji.

Można zatem wysnuć wniosek, że wśród polskich teoretyków rachunkowości panuje generalnie zgoda co tego, iż absolutnie podstawowymi cechami jakościowymi informacji finansowej są jej przydatność, wierność rzeczywistości oraz w dużej mierze porównywalność, terminowość i zrozumiałość, a także sprawdzalność.

3. Użytkownicy sprawozdań finansowych

Teoria interesariuszy przedstawiona przez R.E. Freemana w *Strategic Management. A Stakeholders Approach* w 1984 r. zakłada, że współczesne podejście do zarządzania jednostkami gospodarczymi wymaga uwzględniania interesów jak największej grupy odbiorców [Freeman 1994; Freeman 2010]. Na sukces w biznesie istotny wpływ ma tworzenie trwałych relacji z szeroko rozumianym otoczeniem jednostki gospodarczej. Teoria ta odnosi się zarówno do podejścia normatywnego (jakie powinno być podejście kierownictwa do interesariuszy), jak i deskryptywnego (jakie jest podejście kierownictwa do interesariuszy) [Błażyńska 2015]. Jak usiłowano wykazać powyżej, zasadniczym celem sprawozdań finansowych jest zaspokojenie podstawowych potrzeb informacyjnych szerokiego kręgu odbiorców, przede wszystkim zewnętrznych (co stanowi cechę rachunkowości finansowej, w tym sprawozdawczości, w ogóle), ale również wewnętrznych. Od lat nie ulega wątpliwości, że sprawozdawczość finansowa jest źródłem informacji finansowych służących przede wszystkim do podejmowania decyzji inwestycyjnych, transakcyjnych, kredytowych. Potrzeby informacyjne poszczególnych użytkowników sprawozdań finansowych są zatem różnorodne i sporządzanie oraz przedstawianie sprawozdań finansowych powinno uwzględniać ten fakt [zamiast wielu: Gabrusewicz, Cieślak, Kuśnierek 2001; Olchowicz i Tłaczała 2002]. Poniższa tabela zawiera zestawienie różnego rodzaju interesariuszy oraz ich potrzeb informacyjnych.

Tymczasem, jak już wspomniano we wstępie, wobec sprawozdawczości finansowej formułowane są zarzuty m.in. niedostatecznej użyteczności i przydatności informacji ujawnianych w sprawozdaniach oraz ograniczenia rodzaju ujawnianych

Tabela 1. Użytkownicy sprawozdań finansowych i ich potrzeby informacyjne

Użytkownicy informacji	Potrzeby informacyjne
Potencjalni inwestorzy	Możliwa do uzyskania stopa zwrotu z zainwestowanego kapitału oraz ocena ryzyka planowanych przedsięwzięć
Pożyczkodawcy i kredytobiorcy	Ocena zdolności płatniczej jednostki i perspektywy rozwoju rzutujące na ocenę ryzyka kredytowego
Dostawcy i wierzyciele	Sytuacja finansowa jednostki i powiązana z nią zdolność płatnicza, perspektywy rozwoju jednostki warunkujące popyt i podaż dóbr i usług
Klienci i odbiorcy	Informacje o zdolności jednostki do kontynuacji działalności w przyszłości, umożliwiające długoterminową współpracę
Jednostki (firmy) konkurencyjne	Ocena sytuacji rynkowej, udział w rynku, poziom cen, ilość i kierunki sprzedaży dóbr i usług, kwestie organizacyjno-finansowe
Biegły rewident	Ocena prawidłowości, rzetelności i jasności przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego badanej jednostki gospodarczej
Pracownicy i związki zawodowe	Ocena wypłacalności jednostki, perspektywy rozwoju zawodowego i utrzymania zatrudnienia
Właściciele i zarząd firmy	Ocena dokonanych przedsięwzięć pod względem rentowności i stopy zwrotu kapitału, utrzymania płynności finansowej i zapotrzebowania na nowy kapitał
Rząd i jego agendy	Informacja do celów statystyki oraz polityki gospodarczej i fiskalnej
Społeczeństwo	Informacje o gospodarce regionu, strukturze rozwojowej przedsiębiorstw, ich osiągnięciach i tendencjach rozwojowych, zatrudnieniu mieszkańców, zmianach w poziomie ich zasobności oraz o zakresie działalności

Źródło: opracowanie własne.

informacji do informacji przede wszystkim finansowych, dotyczących sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, co może skutkować ograniczoną przydatnością sprawozdania finansowego różnym interesariuszom. Warto tu zacytować bardzo charakterystyczną opinię G. Świdorskiej [2007], iż sprawozdawczość „staje się coraz mniej użyteczna, ponieważ nie jest w stanie sprostać dynamicznie zmieniającym się warunkom działania przedsiębiorstw i rosnącym wymaganiom inwestorów”. Temu ostatniemu zaradzić ma nowa dyrektywa 2014/95/UE w sprawie ujawniania danych niefinansowych, prowadząca wprost do raportowania zintegrowanego.

4. Czynniki wpływające w praktyce na jakość sprawozdawczości finansowej

Atrybuty jakościowe sprawozdań finansowych w ujęciu praktycznym pokazują prowadzone w tym zakresie badania naukowe. Bardzo interesujące wyniki z zakresu zbierania i wykorzystania informacji uzyskali m.in. M.S. Feldman i J.G. March [1981]. Stwierdzili oni między innymi, że:

- wiele informacji udostępnianych w odpowiedzi na oczekiwania odbiorcy nie zostaje wykorzystanych do podjęcia decyzji;
- informacje są często pozyskiwane i analizowane w celu uzasadnienia (potwierdzenia) już podjętej decyzji;
- odbiorcy zawsze oczekują większej liczby informacji, niż uzyskują.

W 2013 r. Association of Chartered Certified Accountant (ACCA), badając w Wielkiej Brytanii i Irlandii zmiany w otoczeniu inwestorów i pojawiające się problemy w związku z globalnym kryzysem finansowym, stawiało w ankiecie pytania odnośnie do rodzaju informacji, jakich potrzebują inwestorzy do podejmowania decyzji, opinii na temat raportowania w czasie rzeczywistym oraz jak jednostki gospodarcze reagują na wezwania do coraz szybszego ujawniania pewnych informacji. Padły także pytania o przygotowania jednostek gospodarczych do raportowania działań w celu odzwierciedlenia zmieniających się potrzeb inwestorów i tego, co to oznacza dla rynków finansowych [*Accountants for business* 2014]. Próba obejmowała 300 respondentów. Około 2/3 inwestorów stwierdziło, że przywiązują większą wagę do innych informacji aniżeli tradycyjna sprawozdawczość finansowa. Sprawozdania finansowe nadal wskazywano jednak jako cenne źródło podejmowania decyzji inwestycyjnych, choć jednocześnie 45% respondentów stwierdziło, że w gruncie rzeczy nie są dla nich użytecznym narzędziem dla podejmowania decyzji w długim horyzoncie czasowym, 75% wskazywało na kwartalne sprawozdania jako pomocne w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych, ale ponad połowa twierdziła, że osobiście może się obyć bez nich. Wynikałoby z tego, że raporty finansowe nie są dostosowywane do potrzeb inwestorów. Wśród cech jakościowych wskazywanych przez inwestorów jako cenne pojawiła się naturalnie wiarygodność, jako absolutny priorytet, ale także aktualność prezentowanych informacji (przy czym 51% inwestorów stwierdziło, że są zadowoleni z aktualności informacji o jednostkach gospodarczych). 90% respondentów uznało połączenie informacji finansowych i niefinansowych w ramach zintegrowanej sprawozdawczości za cenną innowację. Za główną korzyść przyjęcia tego modelu sprawozdawczości uznano lepsze zrozumienie długoterminowych celów jednostek gospodarczych, z zastrzeżeniem, że inicjatywy związane z prezentacją informacji finansowych i niefinansowych nie powinny prowadzić do zwiększania objętości raportów, ale raczej do poprawy ich czytelności i spójności [*Accountants for business* 2014]. Istotne dla interpretacji zaprezentowanych wyników było ustalenie, co respondenci rozumieją przez pojęcie raportowania w czasie rzeczywistym. Aż 49% z nich uznało, że informacje powinny być aktualizowane w ciągu minuty, pozostali wskazywali czas od godziny do doby. Informacje w czasie rzeczywistym uznano za pożądane zwłaszcza w takich obszarach, jak przepływy pieniężne, zobowiązania, należności, rentowność. 70% respondentów stwierdziło, że jednostki gospodarcze będące w stanie raportować w czasie rzeczywistym mają przewagę konkurencyjną na rynku inwestycyjnym i są lepiej zarządzane. Ustalono też, że jednostki gospodarcze przyznają pierwszeństwo skróceniu raportowania wewnętrznego. 60% badanych jednostek zadeklarowało podjęcie działań pozwalają-

cych na przyspieszenie publikowania raportów finansowych (inwestycje w infrastrukturę przetwarzania danych oraz w kadre obsługującą proces raportowania). Z badania wynikało, że usiłowania te podejmują zwłaszcza jednostki gospodarcze mające wysoki odsetek krótkoterminowych inwestorów. W badaniach ACCA poruszono również kwestie zintegrowanego raportowania, którego celem jest zapewnienie spójnego, całościowego obrazu jednostek gospodarczych i połączenie w całość różnych aspektów sprawozdawczości [Błażyńska 2015]. Tylko 5% respondentów zadeklarowało, że publikuje zintegrowane raporty, 38% utrzymywało, że podejmuje w tym kierunku aktywne działania, 48% czeka z podjęciem decyzji, a 9% wyznało, że nie zamierza sporządzać zintegrowanych raportów, jeśli nie staną się obligatoryjne. Przeprowadzone badanie ujawniło też obiekcje i obawy kierownictwa jednostek gospodarczych i audytorów, związane z raportowaniem zintegrowanym [*Accountants for business* 2014]. Jakość informacji uznano za zależną od wielu czynników: infrastruktury, zarządzania, technologii, umiejętności gromadzenia, standaryzacji i agregacji danych. Podkreślano, że skracanie czasu raportowania nie może odbywać się kosztem jakości informacji udostępnianych interesariuszom. Po drugie, wyrażano obawy, potwierdzone zresztą badaniami naukowymi [Krehmeyer, Orsagh, Schacht 2006], że zwiększenie częstotliwości publikowania raportów może przyczynić się do krótkowzroczności inwestorów i większej zmienności na rynkach kapitałowych.

5. Zakończenie

Artykuł porusza problem jakości sprawozdań finansowych i wpływających na nie czynników, co do istnienia których, podobnie jak powiązań między nimi a potrzebami informacyjnymi odbiorców sprawozdań finansowych, w literaturze przedmiotu panuje zgoda. Przegląd literatury i wyniki badań naukowych, prowadzone na użytkownikach sprawozdań, pozwalają na zdefiniowanie najważniejszych atrybutów jakościowych sprawozdań finansowych i czynników, wpływających na potrzeby informacyjne, a tym samym pożądaną jakość sprawozdań finansowych. W ramach badań Business Reporting Research Project, Amerykańska Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (Financial Accounting Standards Board, FASB) wskazała czynniki, które mają wpływ na kształtowanie raportów biznesowych. Zaliczono do nich czynniki [Improving Business Reporting 2001]:

- ekonomiczne (globalizacja, demokratyzacja prawa własności, konkurencja, koncentracja na gromadzeniu bogactwa, wzrost znaczenia aktywów niematerialnych),
- czynniki technologiczne (rewolucja komputerowa, internet),
- czynniki społeczne (spadek zaufania między innymi do raportów finansowych, problemy z przetwarzaniem nadmiaru informacji, wzrost wymagań w zakresie respektowania prawa pracowników, wyborców, akcjonariuszy, przyspieszenie

tempa zmian, presja uwzględniania społecznych aspektów działalności jednostek gospodarczych),

- czynniki rządowe i polityczne (filozoficzne zmiany – najlepszym regulatorem jest konkurencja, respektowanie praw człowieka),
- czynniki kulturowe (wzorce i normy społeczne, także religijne, jako wywierające wpływ na ogólny kształt gospodarki, w tym system rachunkowości)¹.

Wymienione czynniki wpływają na modele biznesowe, metody i formy komunikacji.

Modele biznesowe to „opis tego, jak dany przedsiębiorca poprzez swoją działalność wytwarza zamierzoną wartość dodaną, na przykład ekonomiczną lub społeczną” [Modele biznesowe w Internecie 2012]. Natomiast komunikację można uznać za skuteczną wtedy, gdy odbiorca zrozumie przekaz zgodnie z intencją nadawcy. Jak słusznie stwierdziła E. Walińska [2007], co jakiś czas ma miejsce „predefiniowanie modelu sprawozdawczości finansowej, zmienia się jego struktura i zakres, bo zmieniają się potrzeby informacyjne użytkowników informacji generowanych przez rachunkowość”. Jest to dowód, że sprawozdawczość finansowa nie ma charakteru statycznego.

Jak wynika z krótkiego przeglądu wybranej literatury przedmiotu oraz wyników badań na grupach interesariuszy, absolutnie podstawowymi atrybutami jakościowymi informacji płynących ze sprawozdań finansowych pozostają przydatność i wierne odzwierciedlenie rzeczywistości (wiarygodność). Oczywiście ocena fundamentalnego atrybutu jakościowego sprawozdawczości finansowej, jaką jest przydatność informacji, w zależności od interesariusza, może być w indywidualnych przypadkach odmienna; to, co interesariusz uzna za istotne w informacji, jest bowiem uwarunkowane w dużej mierze specyfiką działalności gospodarczej w danym kraju. Na tę specyfikę wpływają zaś rozmaite czynniki, zarówno polityczne, gospodarcze, technologiczne czy prawne, jak i uwarunkowania społeczne oraz kulturowe, które nigdy nie będą w pełni zunifikowane [Czerny 2015]. Warto przy tym pamiętać o przytoczonych wynikach badań [Feldman, March 1981] wskazujących na to, iż odbiorca sprawozdań finansowych może oceniać informacje w nich zawarte pod kątem utwierdzenia się w powziętych już decyzjach i takie uzna za przydatne. Niezależnie jednak od interpretacji przydatności, pozostaje ona podstawową cechą jakościową. Interesujące, że teoretycy rachunkowości są w dużej mierze skłonni wskazywać na porównywalność jako kolejną istotną cechę informacji, zaraz po przydatności i wiarygodności, podczas gdy użytkownicy (inwestorzy) podkreślają aktualność/terminowość jako jej atrybut jakościowy o nader istotnym znaczeniu. Przy czym jednostki publikujące sprawozdania finansowe, zwłaszcza zintegrowane,

¹ Wpływ czynników kulturowych na ekonomię i jej poszczególne dziedziny badali już G. Mueller [1967] and G. Hofstede [1980]; możliwość powiązania uwarunkowań kulturowych z rachunkowością i podejściem do systemów raportowania udowodnił S.J. Gray [1988]. Powiązania te nadal wymagają jednak pogłębionych badań, których w polskiej literaturze przedmiotu jest bardzo niewiele [Czerny 2015; Czerny 2016].

wskazują na niebezpieczeństwo związane z aktualizacją, która wiąże się nierozdzielnie z częstotliwością publikacji, mówiąc niejako wprost, że rodzi ona niebezpieczeństwo „zalewu informacją”, przez co być może trudniej będzie użytkownikowi wyłonić informacje dlań faktycznie przydatne (ocenić je pod kątem istotności), a przy tym ryzyko przeorientowania się interesariuszy na perspektywę wyłącznie krótkoterminową w podejmowaniu decyzji, w ciągłym oczekiwaniu na „świeższe”, bardziej aktualne dane.

Jeśli poważnie rozważać teorię interesariuszy R.E. Freemana, rozumianą jako uwzględnianie interesów jak największej grupy odbiorców, a zatem również ich potrzeb informacyjnych, można wysnuć z niej wniosek, że tworzenie modelu raportowania „zunifikowanego”, standardowego, „dla wszystkich”, jest – być może – dążeniem do stworzenia sprawozdawczości finansowej nieużytecznej w pełni dla nikogo. Powstaje bowiem pytanie, czy możliwe jest w tym procesie uwzględnienie bardzo odmiennych niekiedy potrzeb, wynikających z szeregu różnych uwarunkowań, tak by powstał istotnie jednolity standard informacyjny, spełniający omówiony powyżej warunek skutecznej komunikacji. Wydaje się, że teza postawiona przez M. Czerny, iż „trwające od lat działania na rzecz możliwie pełnej standaryzacji rachunkowości, tak by stała się w pełni uniwersalnym *językiem biznesu* nie zakończą się najprawdopodobniej nigdy pełnym sukcesem, z uwagi na to, że standaryzacja taka odbić się może niekorzystnie na funkcji informacyjnej systemu rachunkowości”, jest w tym kontekście zasadna [Czerny 2015].

Literatura

- Accountants for business*, 2014, *Understanding investors: the changing corporate perspective*, The Association of Chartered Certified Accountants, February.
- Błażyńska J., 2012, *Standaryzacja zasad rachunkowości finansowej a perspektywy rozwoju rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, nr 233.
- Błażyńska J., 2015, *Atrybuty jakościowe współczesnych sprawozdań finansowych*, *Studia Oeconomica Posnaniensia* 2015, vol. 3, no. 1, Poznań.
- Czerny M., 2015, *Wpływ zasad religijnych islamu na sprawozdania finansowe – zarys problemu*, [w:] Kamela-Sowińska A. (red.), *Rachunkowość Warta Poznania. Teoria i historia rachunkowości*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Rachunkowości, Poznań.
- Czerny M., 2016, *Wpływ zasad religijnych na ukształtowanie systemu rachunkowości*, *Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym*, nr 19(2).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy.
- Feldman M.S., March J.G., 1981, *Information in Organizations as Signal and Symbol*, *Administrative Science Quarterly*, vol. 26, no. 2.
- Freeman R.E., 1994, *The Politics of Stakeholder Theory: some Future Directions*, *Business Ethics Quarterly*, vol. 4, no. 4, s. 409-421.
- Freeman R.E., 2010, *Strategic Management. A Stakeholders Approach*, Cambridge University Press.

- Gabrusewicz W., Cieślak M., Kuśnierek K., 2001, *Sprawozdawczość finansowa jednostek gospodarczych*, SKWP, Warszawa.
- Garstecki D., 2014, *Porównywalność a przydatność sprawozdań finansowych. Analiza w ujęciu metodologii K.R. Poppera*, *Studia Oeconomica Posnaniensia*, nr 2(4), Poznań.
- Garstecki D., 2015, *Zakres ujawnianych informacji finansowych w raporcie zintegrowanym wybranych przedsiębiorstw*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 873, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 77.
- Gierusz B., Martyniuk T., 2017, *Porównywalność informacji sprawozdawczych w świetle założeń koncepcyjnych MSSF*, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 4(88).
- Gray S.J., 1988, *Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting System Internationally*, *Abacus*, vol. 24.
- Gos W., Hońko S., Szczypa P., 2010, *ABC sprawozdań finansowych. Jak je czytać, interpretować i analizować*, Wyd. 1, CeDeWu, Warszawa.
- Hofstede G., 1980, *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*, Sage, Beverly Hills.
- Improving Business Reporting: Insights into Enhancing, Voluntary Disclosures, 2001, Steering Committee Report, Business Reporting Research Project, Financial Accounting Standards Board.
- Kaczmarczyk A., 2016, *Użyteczność a wiarygodność informacji sprawozdawczej – kierunki zmian*, *Studia Oeconomica Posnaniensia*, nr 4(11), Poznań.
- Kędzior M., 2012, *Nowa formuła prezentacji sprawozdań finansowych według wspólnej koncepcji IASB i FASB*, [w:] Micherda B. (red.), *Kierunki ewolucji sprawozdawczości i rewizji finansowej*, Difin, Warszawa.
- Kot R., 2017, *Sprawozdania finansowe jako źródło podstawowej informacji o działalności przedsiębiorstwa*, <http://www.wspia.eu/file/20352/13-KOT+RENATA.pdf> (dostęp: 20.06.2017).
- Krehmeyer D., Orsagh M., Schacht K., 2006, *Breaking the Short-Term Cycle*, CFA Institute.
- Krzywda D., 2010, *Biznesowa koncepcja sprawozdania finansowego w dobie kryzysu gospodarczego*, [w:] B. Micherda (red.), *Rachunkowość wobec kryzysu gospodarczego*, Difin, Warszawa.
- Matuszak Ł., 2013, *Wycena składników sprawozdania finansowego w relacji koncepcji *tru and fair view* – teoria i regulacje*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, t. 74 (130), SKWP, Warszawa.
- Michalczuk G., Mikulska T., 2014, *Sprawozdanie zintegrowane jako finalny produkt rachunkowości społecznej*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 827, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 69, Szczecin.
- Micherda B., 2012, *Wybrane aspekty ewolucji rachunkowości*, [w:] Micherda B. (red.), *Kierunki ewolucji sprawozdawczości i rewizji finansowej*, Difin, Warszawa.
- Micherda B., Górka Ł., Szulc M., 2010, *Zarządcza interpretacja sprawozdania finansowego*, Warszawa.
- Mueller G., 1967, *International Accounting*, Macmillan, New York.
- Modele biznesowe w Internecie, 2012, *Rozwój przedsiębiorczości internetowej w Polsce a polityka regulacyjna*, Raport opracowany w ramach warsztatów Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, kwiecień-czerwiec.
- Olchowicz I., Tłaczała A., 2002, *Sprawozdawczość finansowa*, Difin, Warszawa.
- Samelak J., 2013, *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Stępień K., 2012, *Sprawozdanie z sytuacji finansowej (bilans) w świetle obecnych regulacji*, [w:] Micherda B. (red.), *Kierunki ewolucji sprawozdawczości i rewizji finansowej*, Difin, Warszawa.
- Szczepankiewicz E.I., 2013, *Informacje tworzące wartość rynkową w raportowaniu biznesowym*, warsztaty menedżerskie, *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie* 2013/3.
- Tokarski M., 2009, *Sprawozdanie finansowe – niedoskonałe źródło informacji o sytuacji finansowej przedsiębiorstwa*, *Przedsiębiorczość – Edukacja*, nr 5.

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2002 r. nr 76, poz. 694 ze zm.

Walińska E., 2007, *Sprawozdawczość finansowa XXI wieku – bez granic?*, [w:] Cebrowska T., Kowalik A., Stępień, R. (red.), *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, SKwP, Centralny Ośrodek Szkolenia Zawodowego, Warszawa.

Walińska E., Gad J., 2011, *Cele, podstawowe założenia oraz cechy jakościowe sprawozdań finansowych*, [w:] Walińska E., Wencel A. i in., *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady prezentacji i ujawniania informacji*, Wolters Kluwer, Warszawa.

ZK MSSF, 2013, *Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej*, [w:] Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej: według stanu na 1 stycznia 2013 r., London-Warszawa: IFRS Foundation, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.